

МОТИВИ

към проект за допълнение на Етичния кодекс на адвоката (приет с решение на Висшия адвокатски съвет на основание чл. 121, ал. 1 от Закона за адвокатурата, обн., ДВ, бр. 60 от 22.07.2005 г., изм. и доп.)

I. Причини, които налагат допълването на Етичния кодекс на адвоката.

Предложеният проект въвежда в Етичния кодекс на адвоката два нови раздела, които уреждат използването на системи с изкуствен интелект в професионалната дейност на адвоката (Раздел VI, чл. 35-39), както и добросъвестното упражняване на правото на достъп до електронни дела чрез Единния портал за електронно правосъдие (ЕПЕП) и други електронни системи (Раздел VII, чл. 40-43). Уредените с двата нови раздела въпроси са с висока обществена значимост и с непосредствено отражение върху основните ценности на адвокатската професия: независимостта, доверието, професионалната тайна и защитата на правата и законните интереси на доверителите и подзащитните на адвокатите.

Развитието на технологиите, и в частност на генеративния изкуствен интелект, доведе до бързото му навлизане във всички сфери на обществения живот, включително и в областта на правосъдието и на всички правни професии като средство за правни проучвания, анализ на съдебната практика, изготвяне на проекти на документи, анализ на доказателства, превод и обобщаване на информация.

Системите с изкуствен интелект подобряват прогнозирането, оптимизират операциите и персонализират цифровите решения, които са на разположение на всички, поради което използването им може да спомогне за постигането на благоприятни обществени резултати във всички области, включително в областта на правосъдието¹ и да подпомогне всички правни професии.

Същевременно в зависимост от конкретното приложение и използване и равнището на технологично развитие, използването на Системи с ИИ в областта

¹ В този смисъл Съображение (4) от РЕГЛАМЕНТ (ЕС) 2024/1689 НА ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ И НА СЪВЕТА от 13 юни 2024 година за установяване на хармонизирани правила относно изкуствения интелект и за изменение на регламенти (ЕО) № 300/2008, (ЕС) № 167/2013, (ЕС) № 168/2013, (ЕС) 2018/858, (ЕС) 2018/1139 и (ЕС) 2019/2144 и директиви 2014/90/ЕС, (ЕС) 2016/797 и (ЕС) 2020/1828 (Акт за изкуствения интелект).

на правосъдието и адвокатската професия, може да доведе до рискове и да накърни обществените интереси и основните права, което налага изработване на нормативна етична рамка, която да бъде съобразена с принципите на адвокатската професия и на доверието, което тя предполага.

Наред с безспорните ползи, свързани с повишаване на ефективността и достъпността на правната помощ, използването на такива системи поражда специфични рискове:

- генериране на несъществуваща или подвеждаща информация (т.нар. „халюцинации“), включително цитиране на несъществуваща съдебна практика и нормативни актове;
- възпроизвеждане и усилване на системни отклонения и пристрастия,
- неконтролирано разкриване на поверителна информация при въвеждането ѝ в системи на трети лица;
- риск от прекомерно доверяване на генерираните резултати за сметка на самостоятелната професионална преценка.

Тези специфични рискове налагат наред с общата регулаторна рамка, създадена с Регламент (ЕС) 2024/1689 на Европейския парламент и на Съвета от 13 юни 2024 година за установяване на хармонизирани правила относно изкуствения интелект и за изменение на регламенти (ЕО) № 300/2008, (ЕС) № 167/2013, (ЕС) № 168/2013, (ЕС) 2018/858, (ЕС) 2018/1139 и (ЕС) 2019/2144 и директиви 2014/90/ЕС, (ЕС) 2016/797 и (ЕС) 2020/1828 (по-долу само Акт за изкуствения интелект), да бъде създадена и отраслова уредба, съобразена с особеностите на всяка професионална и обществена дейност, в която тези системи се използват, включително и в областта на адвокатската професия.

Българският Етичен кодекс на адвоката е вдъхновен от Етичния кодекс на ССВЕ (Съвета на адвокатурите и правните общества в Европа) и е приет с решение на Висшия адвокатски съвет на основание чл. 121, ал. 1 от Закона за адвокатурата, обн., ДВ, бр. 60 от 22.07.2005 г., изм. и доп. с Решение № 724/30.0.2010 г. на ВАДВС, обн. в ДВ, бр. 43/08.06.2010 г., с Решение № 750/24.02.2023 г. на ВАДВС, обн. в ДВ, бр. 31/07.04.2024 г., и с Решение № 1581/06.02.2025 г. на ВАДВС, обн. в ДВ, бр. 14/18.02.2025 г., но не съдържа специални и изрични правила по тези въпроси – заради тяхната специфика и новост, което създава правна несигурност както за адвокатите, така и за техните клиенти.

Паралелно с това отдалеченият електронен достъп до съдебните дела чрез ЕПЕП, възможен въз основа на удостовереното качество „адвокат“ в съответствие с чл. 31 от Закона за адвокатурата (ЗАДв), съществено улеснява упражняването на правото на защита, но същевременно изисква ясни етични правила за добросъвестното му упражняване. Достъпът до електронни дела при условията на чл. 31 ЗАДв по своето естество предоставя на адвоката възможност да получи информация, включително лични данни на участници в производства, по които той не е процесуален представител, което е допустимо само при наличие на конкретен професионален интерес, непосредствено свързан с упражняване на адвокатска професия.

Независимо, че и при сегашната нормативна уредба в Закона за адвокатурата и Етичния кодекс на адвоката общите изисквания за добросъвестност при упражняване на адвокатска професия могат да обосноват задължение за всеки адвокат да упражнява достъп по реда на чл. 31 ЗАДв до дело само с конкретна професионална цел, съответно да обосноват забрана за злоупотреба с получена информация по реда на чл. 31 ЗАДв и приложимост на режима на поверителност към узнатата информация, без наличието на изрични правила в ЕКА по тези въпроси би могъл да се постави под съмнение балансът между конституционно гарантираното право на защита на гражданите, за чието реализиране е предвидена възможността за достъп до дела по реда на чл. 31 ЗАДв, и правата на участниците в съдебните производства, включително правото на защита на личните данни и на неприкосновеността на личния живот.

С оглед на изложеното проектът цели да предостави на адвокатите ясни, предвидими и приложими професионални правила, които да гарантират, че **технологичните средства остават помощен инструмент в ръцете на адвоката, без да заместват неговата самостоятелна професионална преценка и без да компрометират професионалната тайна и доверието към адвоката, което стои в основата на адвокатската професия.**

II. Съответствие с правото на Европейския съюз

Проектът е съобразен с Регламент (ЕС) 2024/1689 на Европейския парламент и на Съвета от 13 юни 2024 г. за установяване на хармонизирани правила относно изкуствения интелект и за изменение на регламенти (ЕО) № 300/2008, (ЕС) № 167/2013, (ЕС) № 168/2013, (ЕС) 2018/858, (ЕС) 2018/1139 и (ЕС) 2019/2144 и директиви 2014/90/ЕС, (ЕС) 2016/797 и (ЕС) 2020/1828 (Акт за изкуствения интелект), който влезе в сила на 1 август 2024 г.. Възприетият в чл.

35 от проекта подход на препращане към дефинициите за „система с изкуствен интелект“, „модел с изкуствен интелект с общо предназначение“, „доставчик“, „лични данни“ и всички други понятия, използвани във връзка със системи или модели с изкуствен интелект в Акта за изкуствения интелект, осигурява терминологично единство с пряко приложимото право на Съюза и предотвратява риска от разминаване между съсловната уредба на ЕКА и законовата рамка при бъдещо развитие на законодателството.

Задълженията по чл. 36 от проекта за предварително проучване на системата съответстват на изискването на чл. 4 от Акта за изкуствения интелект, приложимо от 2 февруари 2025 г., според което доставчиците и внедрителите на системи с изкуствен интелект следва да осигуряват достатъчно ниво на грамотност в областта на изкуствения интелект на своя персонал и на другите лица, които работят с такива системи от тяхно име. Изискването към адвокатите за достатъчни познания относно предназначението, ограниченията и рисковете на системата представлява съсловно детайлизиране на пряко приложимо задължение по правото на Съюза. Правилото на чл. 39, ал. 1 от проекта относно автоматизираните правни отговори е в съответствие със задълженията за прозрачност по чл. 50 от Регламента, съгласно които лицата следва да бъдат информирани, че взаимодействат със система с изкуствен интелект.

Разпоредбите на чл. 38 и чл. 43 от проекта са съобразени с Регламент (ЕС) 2016/679 (Общ регламент относно защитата на данните), и по-специално с принципите по чл. 5 от ОРЗД за законосъобразност, ограничение на целите и свеждане на данните до минимум, както и със задълженията по чл. 24 и чл. 32 за предприемане на подходящи технически и организационни мерки. Принципът на минимална необходимост, изрично уреден в чл. 40, ал. 6 от проекта по отношение на достъпа до електронни дела, представлява пряко проявление на принципа за свеждане на данните до минимум по чл. 5, параграф 1, буква „в“ от Общия регламент.

Проектът отчита и приетите на европейско равнище съсловни стандарти и насоки за ползване от адвокати на системи с изкуствен интелект и по-специално публикуваното на 2 октомври 2025 г. Ръководство на Съвета на адвокатурите и правните общества в Европа (ССВЕ) относно използването на генеративен изкуствен интелект от адвокати², което извежда като ключови изисквания към адвокатите, ползващи подобни системи:

² [EN_ITL_20251002_CCBE-guide-on-the-use-of-the-use-of-generative-AI-for-lawyers.pdf](#), достъпно на сайта на ССВЕ.

- самостоятелната проверка на генерираните резултати,
- разбирането на възможностите и ограниченията на технологията,
- опазването на поверителността на клиентската информация,
- съхраняването на независимата професионална преценка.

Проектът съответства и на основните принципи на адвокатската професия, уредени в Хартата на основните принципи на европейската адвокатска професия на ССВЕ, сред които независимостта, поверителността и професионалната компетентност. По този начин проектът за допълване на ЕКА осигурява съответствие и с чл. 7, чл. 8 и чл. 47 от Хартата на основните права на Европейския съюз, гарантиращи зачитането на личния живот, защитата на личните данни, както и правото на ефективни правни средства за защита и на справедлив съдебен процес.

III. Съответствие с националната правна уредба.

Проектът е съобразен с конституционната уредба на адвокатурата като свободна, независима и самоуправляваща се професия, която подпомага гражданите и юридическите лица при защитата на техните права и законни интереси (чл. 134, ал. 1 от Конституцията на Република България), както и с правото на защита по чл. 56 и чл. 122 от Конституцията и с неприкосновеността на личния живот и на личните данни по чл. 32 от Конституцията.

На подзаконово равнище в новите раздели на ЕКА уредбата доразвива установените в Закона за адвокатурата задължения на адвоката да упражнява професията си добросъвестно (чл. 40), да пази тайната на своя клиент без ограничение във времето (чл. 45) и правото му да прави справки по дела и да получава информация по тях (чл. 31), като последното се свързва изрично в проекта с конкретен професионален интерес. Изричното квалифициране в чл. 42, ал. 3 от проекта на достъпа до електронно дело без допустима професионална цел като нарушение на професионалните задължения по смисъла на чл. 132 от Закона за адвокатурата осигурява ясно дисциплинарно основание и предвидимост на отговорността, като създава пропорционално ограничение на правото с оглед неприкосновеността на личния живот и на личните данни на участниците в съдебните производства, по които адвокатът действа при условията на чл. 31 ЗАдв, без да е пълномощник на страна по делото.

Разделът относно достъпа до електронни дела е съобразен и с уредбата на електронното правосъдие в Закона за съдебната власт, и по-специално с чл. 360в, който урежда Единния портал за електронно правосъдие като информационна система, осигуряваща достъп до електронните дела и публичните регистри на органите на съдебната власт, и с чл. 360з, който урежда достъпа до електронните дела и воденето на информация за осъществения достъп по отношение на всички лица, които имат право на достъп, сред които съгласно чл. 31 ЗАДв са адвокатите. В този смисъл правото на адвокатите на достъп по чл. 31 от ЗАДв, упражнявано в електронна среда, следва да бъде гарантирано съгласно чл. 360з, ал. 5 и 6 от Закона за съдебната власт, поради което и следва да бъдат въведени изрични етични правила за неговото упражняване.

Предложените съсловни правила не ограничават законовото право на достъп по чл. 31 ЗАДв, нито засягат обема му или въвеждат предварително одобрение или разрешителен режим. Новите разпоредби на Раздел VII и въведеният изричен каталог на допустимите цели, принципът на функционалната връзка, задължението за отчетност и съобразяване със законодателството за защитата на личните данни, уреждат условия за добросъвестно упражняване на правото по чл. 31 ЗАДв в съответствие с предназначението му, като по този начин допълват законовата уредба с деонтологични гаранции срещу злоупотреба. Уредбата е съобразена и със Закона за защита на личните данни и законодателството в тази област.

IV. Преглед на предлаганата уредба

Раздел VI - относно използването на системи с изкуствен интелект (чл. 35 до чл. 39), е изграден върху четири основни принципа.

Принцип на информирано използване: новото правило на чл. 36 задължава адвоката, преди да използва система с изкуствен интелект, да се увери, че познава нейното предназначение, ограничения и рискове, начина на обработване на въвежданите данни и приложимите нормативни и професионални изисквания.

Принцип на професионална отговорност: правилото на чл. 37 изрично предвижда, че използването на системи с изкуствен интелект не освобождава адвоката от задължението да формира самостоятелна професионална преценка и че адвокатът във всички случаи носи професионална отговорност за съдържанието, което използва, подписва, изпраща или предоставя, включително не го освобождава от задължението да проверява дали

цитираните законодателство, съдебна практика, литература и факти действително съществуват и са относими и коректно интерпретирани.

Принцип на поверителност: новата разпоредба на чл. 38 забранява въвеждането на защитена от професионалната тайна, лична или друга поверителна информация без адвокатът да е взел необходимите мерки за защита и разпростира задълженията му и върху вградени функционалности с изкуствен интелект и върху персонала и сътрудниците на адвоката.

Принцип на прозрачност и контрол при автоматизираните правни отговори: разпоредбата на чл. 39 не допуска автономни системи да отговарят на правни въпроси без ясно обозначаване, че отговорите са генерирани от софтуер/система с изкуствен интелект и не представляват персонализиран правен съвет, освен ако са проверени и одобрени от адвокат. Наред с това този принцип гарантира, че технологиите не могат да заместят личното професионално ръководство при обучението на адвокати, стажанти и сътрудници.

Разделът относно достъпа до електронни дела (Раздел VII, чл. 40 до чл. 43) урежда упражняването на правото на достъп лично, добросъвестно и само за допустими професионални цели, които са изброени неизчерпателно в чл. 40, ал. 2 и са функционално свързани с упражняването на адвокатската професия. Изрично са посочени и недопустимите цели, включително целите от личен характер, набавянето на информация в интерес на трети лица и търговските и рекламните цели, а с разпоредбата на чл. 40, ал. 4 се въвежда забрана за масово, систематично или автоматизирано извличане на данни от съдебни дела. **Предвижда се, че информацията, узната чрез достъп до електронни дела, по които адвокатът не е процесуален представител, се ползва със същата степен на поверителност, каквато адвокатът дължи на информацията, получена при изпълнение на адвокатски мандат (чл. 41).**

Разпоредбата на чл. 42 урежда професионалната отговорност и задължението за обосноваване на необходимостта и пропорционалността на достъпа при дисциплинарна проверка, като едновременно с това гарантира, че обосноваването не може да изисква разкриване на адвокатска тайна. Чл. 43 закрепва задълженията за защита на личните данни, включително ограничаването на копирането, съхраняването и обработването им до необходимото за съответната професионална цел.

V. Очаквани резултати

С приемането на проекта ще се постигне ясна и предвидима уредба и етичен стандарт за използването на системи с изкуствен интелект при упражняване на адвокатска професия и при достъпа до електронни дела. Чрез тези правила се създават достатъчно гаранции за опазване на професионалната тайна и личните данни, и ще се осигури съответствие на съсловната уредба с пряко приложимото право на Европейския съюз и с европейските стандарти и насоки към адвокатите при използване на системи с Изкуствен интелект, което ще укрепи доверието в адвокатската професия и в правосъдието.

Въвеждането на изрични и ясни правила в Етичния кодекс на адвоката предоставя ясни критерии за преценка на поведението на адвоката при твърдения за злоупотреби или други дисциплинарни нарушения, а на адвокатите – предоставя правна сигурност относно границите на допустимото използване на новите технологии при упражняване на адвокатска професия.

С тези допълнения българската адвокатура ще отговори адекватно на съвременните технологични предизвикателства, спазвайки Хартата на основните принципи на европейската адвокатска професия и защитавайки в максимална степен интересите на гражданите.

За прилагането на допълнението на Етичния кодекс на адвоката не са необходими допълнителни финансови средства.